

ред. Є. С. Кравченко. – Львів, 1969; *Лазеба С. М.* В. Блакитний, Є. Григоруку, І. Кулик, В. Поліщук, В. Чумак : Рекоменд. покажчик літ. / ред. М. П. Гуменюк. – Львів, 1969; *Лучук В. І.* Іван Вишенський; Григорій Сковорода : Рекоменд. покажчик літ. / ред. М. П. Гуменюк. – Львів, 1970; *Полек В. Т.* Михайло Брянський, 1883–1957 : Бібліогр. покажчик / ред. М. П. Гуменюк. – Львів, 1968; та ін.

⁵⁶ Бібліографія наукових праць академіка О. І. Білецького (1955–1959) / уклад. Л. В. Беляєва // Рад. літературознавство. – 1959. – № 5. – С. 84–87.

⁵⁷ Олесь Гончар : Бібліогр. творів і крит. літ. / уклад. І. З. Бойко // О. Гончар Твори. – К., 1960. – Т. 4. – С. 586–619.

⁵⁸ *Костюк С. П., Грабовецький В. В.* Іван Олександрович Гуржій : Бібліогр. покажчик / ред. д-р іст. наук М. К. Івасюта. – Львів, 1965. – 30 с.

⁵⁹ *Кізлик О. Д.* Іван Петрович Крип'якевич : Бібліогр. покажчик / відп. ред. д-р іст. наук, проф. М. К. Івасюта. – Львів, 1966.

⁶⁰ Володимир Іванович Лучицький / АН УРСР : уклад. К. О. Коваленко. – К. : Наук. думка, 1968. – 52 с. : портр. (Біобібліогр. вчених УРСР); М. Т. Рильський : Бібліогр. покажч. 1907–1965 / АН УРСР. ЦНБ; уклад. К. І. Скокан; відп. ред. С. А. Крижанівський. – К. : Наук. думка, 1970. – 520 с.; Матеріали до бібліографії наукових праць М. Т. Рильського / уклад. : К. І. Скокан, В. В. Шпілевич, О. І. Майстренко // Нар. творчість та етнографія. – 1965. – № 4. – С. 95–101; № 5. – С. 91–93.

⁶¹ Кость Григорович Гуслистий / АН УРСР; уклад. К. І. Скокан. – К. : Наук. думка, 1972. – 55 с. – (Біобібліогр. вчених УРСР).

⁶² А. Ю. Кримський : Бібліогр. покажч. (1889–1971) / АН УРСР. ЦНБ; уклад. : Н. М. Деркач, Н. М. Ісаєва, Г. М. Мартиненко, К. І. Скокан; відп. ред. О. С. Засенко. – К. : Наук. думка, 1972.

⁶³ *Костюк С. П., Медведик П. К.* Денис Січинський : Матеріали до біобібліогр. діячів укр. культури / Наук. ред. канд. мистецтвознавства С. С. Павлишин. – Львів : Каменяр, 1966.

⁶⁴ *Бонішко І. Т., Іванова Н. П.* Українська література з мистецтва, 1964–1965 рр. : Методично-бібліогр. матеріали на допомогу б-кам у пропаганді мистецтвознавчої літ. / ред. Є. М. Лазеба. – Львів, 1967. – 40 с. – У надзаг. : М-во культури УРСР. Львів. держ. наук. б-ка. – 550 пр. Ротапринт ЛДНБ.

⁶⁵ *Леся Українка* : Бібліогр. покажчик. 1884–1970 / АН УРСР. ЦНБ. Львів. наук. б-ка; уклад. : М. В. Булавинська, М. О. Мороз; відп. ред. М. Л. Деркач; бібліогр. ред. : Л. В. Беляєва, К. І. Скокан. – К. : Наук. думка, 1972. – 391 с.

⁶⁶ *Дубровіна Л. А., Онищенко О. С.* Історія Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 1965–1991. – К., 2008. – С. 119.

УДК 025.3(477)“19”

Лариса Гарбар,

в. о. наук. співроб. Інституту рукопису НБУВ

ВНЕСОК ВЧЕНИХ ВСЕНАРОДНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ У РОЗВИТОК БІБЛІОТЕЧНОЇ КАТАЛОГІЗАЦІЇ У 20-х – 30-х РОКАХ ХХ ст.

У статті розкривається персональний внесок у розробку теоретичних та практичних питань каталогізації співробітників ВБУ (нині – Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського): Ю. О. Меженка, С. П. Постернака, В. О. Козловського, О. І. Полуляха, О. Г. Кіселя, О. З. Бродовської-Краковецької, Н. В. Кравченко-Максименкової, Т. М. Марковської-Масленкової, М. Ф. Оксіюка, Г. І. Поповича. Вперше подаються біографії маловідомих бібліотекознавців.

Ключові слова: діячі бібліотечної справи, теоретичні та практичні питання каталогізації, В. О. Козловський, О. І. Полулях, О. Г. Кісіль, О. З. Бродовська-Краковецька, Н. В. Кравченко-Максименкова, Т. М. Марковська-Масленкова, М. Ф. Оксіюк, Г. І. Попович.

Вивчення історії бібліотечної справи в Україні у 20–30-ті роки ХХ ст., коли українське бібліотекознавство зазнало національного розвитку, викликає особливий інтерес. Питання розвитку бібліотекознавства в галузі каталогізації та систематизації фондів, зокрема, в створеній у 1918 р. фондів Національної бібліотеки України (з 1919 по 1933 рр. – Всенародної бібліотеки України), не було об'єктом спеціального аналізу, хоча питання розвитку вітчизняного бібліотекознавства у ці роки й розглядалося у працях таких дослідників як Л. А. Дубровіної та О. С. Онищенко¹, В. В. Матусевич², О. П. Степченко³, а також в окремих дослідженнях життя та діяльності відомих вчених, які працювали в Бібліотеці, де згадувався їх внесок у каталогізацію, зокрема у Л. А. Гнатенко, Т. І. Ківшар, Г. І. Ковальчук, Н. В. Стрішенець, Т. І. Шовкопляс (В. О. Кордт), С. М. Косяк, У. Яворська та багато ін.

Загальні напрями розвитку українського бібліотекознавства розглядалися у працях Л. П. Одинокі⁴. Вона вказувала, що у цей період були обґрунтовані принципи укладання каталогів в залежності від типу і розміру бібліотеки, складу та інтересів читачів, підготовлено таблиці класифікації з урахуванням місцевих особливостей.

Значну увагу співробітники Бібліотеки приділяли розв'язанню теоретичних і практичних проблем класифікації та каталогізації (В. О. Козлов-

ISSN 2224-9516 Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2012. Вип. 34 ський, Ю. П. Діаковський, Н. В. Піскорська, М. І. Сагарда, О. І. Полулях); організації системи каталогів у бібліотеках різних типів, у т. ч. можливості застосування систематичного і предметного каталогів (Б. О. Борович, О. В. Піскорська, О. Г. Кисіль).

Джерельна база вивчення цього питання сьогодні концентрується головним чином у рукописних та архівних фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, де зберігаються документи науково-організаційного (листування, плани, звіти, протоколи нарад), інструктивно-методичного (інструкції, правила, методики) характеру, а також наукові праці (рукописи статей, тези доповідей). Ці документи були створені внаслідок кропіткої роботи співробітників бібліотеки, більшість з яких стали членами організованої у 1925 р. в ВБУ для координації науково-дослідної діяльності самої бібліотеки, а також наукових бібліотек республіки – Науково-дослідної комісії бібліотекознавства (далі НДКБ). Присвячені вони проблемним питанням, які розроблялися в секціях НДКБ та обговорювалися на засіданнях Президії, в тому числі на прилюдних, на які запрошувалися бібліотекарі наукових (тоді – академічних) бібліотек м. Києва та України. Завдяки цим документам сьогодні ми можемо встановити доробок кожного науковця в розробленні спеціальних питань українського бібліотекознавства та встановити імена ще маловідомих бібліотекознавців. Це в подальшому слугуватиме створенню «Словника українських бібліотекознавців ХХ століття» та стане цінним матеріалом для «Української бібліотечної енциклопедії», про необхідність якої стали говорити та писати науковці ВБУ ще у 1933 році⁵, проте саме в цей час національна школа бібліотекознавства була розгромлена.

В жовтні 1918 р. на засіданні Тимчасового Комітету по заснуванню Національної бібліотеки України за пропозицією В. О. Кордта було вирішено завести перші інвентарні книги Бібліотеки⁶, а за пропозицією академіка В. І. Вернадського – розпочати складання каталогу desiderata, за допомогою якого Комітет мав «систематично набувати книжки». На думку акад. А. Кримського, з яким погодилися всі члени ТК, в складанні такого каталога повинні були брати участь члени Академічної Комісії УАН⁷. Над складанням цього каталогу під керівництвом акад. Д. І. Багалія працювала Олександрівська Ніна Василівна, праця якої оплачувалася як тимчасовому співробітнику – каталогізатору Національної бібліотеки України. Першим штатним каталогізатором Бібліотеки стала дочка видатного українського антрополога й етнографа Ф. Вовка – Галина Вовк⁸.

На засіданнях ТК розглядалася можливість реєстрації книжок за зразком Університету св. Володимира. Було вирішено записувати реквізити книг в

ISSN 2224-9516 Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2012. Вип. 34 зошити, які після передавалися до оправи як інвентарні книги. Було заведено п'ять інвентарних книг для окремих відділів, які позначалися римськими цифрами та латинськими буквами:

I відділ: «Ucrainica» – рубрика I. U;

II відділ: загальний фонд – рубрика II. F; «Periodica» (книжки) – рубрика II. P;

III відділ: мапи, рубрика III. C; ноти – рубрика III. M; гравюри – рубрика III. G; часописи – рубрика III. E; листівки – рубрика III. V (Volantica);

IV відділ: рукописний відділ і відділ старих українських друків до 1700 року;

V відділ: «Orientalia» – рубрика V. F. (загальний фонд); рубрика V. P. (Periodica).

Було вирішено: мапи, ноти, гравюри, часописи та листівки на східних мовах, як і на українській, – розміщати в III інвентарному відділі.

VI відділ: «підручний», рубрика VI.

Для останнього – шостого – відділу В. О. Кордту було доручено скласти схему систематичного каталогу⁹. 1920 р. була проведена підготовча робота зі складання цього каталогу¹⁰.

В кінці лютого 1919 р. В. О. Кордт на засіданні ТК знову підняв питання про техніку каталогізації в Національній бібліотеці України. Є. Ківлицькому¹¹, В. Кордтові та А. З. Носову було доручено підготувати доповідь на цю тему¹². З березня 1919 р. розпочалась щоденна реєстрація книжок, які надходили до Бібліотеки в «Загальній інвентарній книзі», де записи робилися зі скороченим змістом, докладна ж каталогізація проводилася згодом по відділах¹³. Каталогні картки писалися в одному примірнику, а для відділу Ucrainica – в двох.

У 1919 р. розпочалася каталогізаційна робота за десятичною системою¹⁴. Під керівництвом голови Ради ВБУ, а фактично першого директора Бібліотеки – Є. О. Ківлицького, Радою бібліотекарів у 1920 р. розробляються методичні правилата і інструкції для обробки і каталогізації літератури¹⁵. Він же стає першим завідувачем загального відділу, де здійснюється каталогізація фондів ВБУ.

В Києві на початку 1919 р. була заснована Головна Книжкова палата з Бібліографічним інститутом у своєму складі. Керівником Бібліографічного інституту Юрком Григоровичем Ковалевським у 1920 р. були складені правила каталографії, якими довгий час користувалися в Україні при складанні опису книг для каталожних карток. На чолі Головної Книжкової палати стояв Юрій Олексійович Меженко, який згодом, в серпні 1920 р., став членом Тимчасового Комітету по заснуванню Національної бібліотеки

України та головою Ради бібліотекарів Бібліотеки. Низку робіт у цей короткий час він присвятив питанням міжнародної децимальної класифікації¹⁶. Пізніше, у 1922 р., він став директором організованого на базі Головної Книжкової палати у Києві – Українського наукового інституту книгознавства, головним редактором широковідомих «Бібліологічних вістей» (1923–1930). У час заснування при Українській Академії наук Бібліографічної комісії в 1927 р. Ю. О. Меженко стає членом її Президії.

За пропозицією А. Кримського на звільнену Ю. Меженком 24 березня 1922 р. посаду 6-го члену Тимчасового Комітету (прот. № 219 засідання ТК¹⁷) запропоновано було вченого секретаря Комісії енциклопедичного словника УАН Степана Пилиповича Постернака (1885–1938) – філолога, історика, педагога, видатного організатора бібліотечної справи, який з 28 березня 1922 р. стає членом ТК, а з 26 березня 1923 р. – першим офіційним директором ВБУ. Як делегат від ВБУ він відвідав 2–8 грудня 1924 р. з'їзд академічних бібліотек та 9–14 грудня 1924 р. краєзнавчий з'їзд, які відбулися у Москві. Тоді ж оглянув Російську Центральну Книжкову палату та інші установи, що мали відношення до бібліотечної справи та книго-опису. С. П. Постернак керував бібліотекою в складний період її становлення. Діяльність, здобутки та проблеми в справі каталогізації та опрацювання багатомільйонних фондів Бібліотеки постійно висвітлювалися ним у фахових виданнях¹⁸. На засіданнях Пленуму Науково-дослідної Комісії бібліотекознавства та бібліографії С. П. Постернак виступав з доповідями стосовно питання алфавітного, предметного каталогу та колективного авторства. На Першому Пленумі Бібліографічної Комісії при УАН порушував питання про завдання й план діяльності Бібліографічної Комісії УАН.

З січня 1921 р. у ВБУ працював видатний бібліотекознавець, організатор каталогізування всієї літератури, що надходила до ВБУ, Всеволод Олександрович Козловський – громадський діяч, юрист, бібліотекознавець, педагог¹⁹. Саме йому було доручено керування Бібліотекою весною 1922 р., коли пішов з посади голови Ради бібліотекарів Ю. О. Меженко і через два місяці був обраний на цю посаду С. П. Постернак. На засіданні ТК 30 травня 1922 р. В. О. Козловському була «вказана подяка за старання виконання цих обов'язків»²⁰.

Наукові праці В. О. Козловського були присвячені різним питанням: бібліотекознавчій та бібліографічній термінології, принципам її вироблення та організації термінологічної роботи; місцю державних публічних і спеціальних наукових бібліотек в єдиній бібліотечній мережі; складанню українського бібліографічного репертуару та спільного каталогу бібліотек

УРСР. Із заснуванням НДКБ увійшов до її першого складу та весь час існування Комісії був членом її Президії. Його численні доповіді (близько 40 знайдених серед фондів ІР НБУВ) на засіданнях бібліотекознавчої і бібліографічної секцій Науково-дослідної комісії бібліотекознавства і бібліографії, пленумах, у т. ч. прилюдних, Бібліографічної Комісії УАН, Комісії по виробленню української каталографічної інструкції були присвячені проблемам організації зведених, систематичних, предметних, тематичних каталогів; алфавітному каталогу та колективному авторству; каталогізації і бібліографуванню офіційно-відомчої літератури. Величезним був його внесок у розробку української каталографічної інструкції. Керуючи найбільшим відділом Бібліотеки В. О. Козловський розробляв інструктивно-методичні матеріали для його роботи, прилучаючи до їх обговорення співробітників свого відділу та науковців академічних (наукових) бібліотек м. Києва. Викладав курс бібліотечної техніки для аспірантів та практикантів ВБУ.

Щоб підвищити свою кваліфікацію, співробітники ВБУ ще з початку 1924 р. організували бібліотекознавчий семінар, робота якого виявилася в низці доповідей та практичних вправах із каталографії. На 1924–1925 р. було вироблено план роботи семінару. За активної участі В. О. Козловського влітку 1924 р. ВБУ стала центром об'єднання академічних бібліотекарів м. Києва. Діяльність у справі підвищення кваліфікації поширилася й на бібліотекарів інших академічних бібліотек м. Києва й набула інших форм. Було заведено курси бібліотекознавства для співробітників ВБУ та інших академічних бібліотек м. Києва. Директор ВБУ С. П. Постернак та В. О. Козловський прочитали 36 півторагодинних лекцій; з бібліотекарями інших наукових бібліотек м. Києва провели 24 години практичних вправ з каталогізації. На семінар для підвищення кваліфікації співробітників самої ВБУ вжито було 64 години.

В. О. Козловський брав активну участь у науковій, видавничій та громадській роботі ВУАН: секретар Каталожно-ї комісії Секції наукових бібліотек (1924); член Президії НДІБ (1925–1933); Бюро лекторів, колеги керівників аспірантів (1925–1933); секретар Комісії для складання української каталографічної інструкції Бібліографічної Комісії ВУАН (1927); член Каталожно-ї підкомісії Бібліографічної Комісії ВУАН (1928); член Каталографічної Комісії Укрнауки для вироблення проекту Української каталографічної інструкції (1927); член редакційної колеги «Бібліотечного збірника» (1926–1927) та «Журналу бібліотекознавства та бібліографії» (1927–1930). Говорив українською, російською, німецькою, польською, читав і вільно писав французькою, зі словником читав італійською,

ISSN 2224-9516 Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2012. Вип. 34 англійською, чеською, голландською, а також на двох німецьких діалектах. Знав латинську, староєврейську мови.

Разом з В. О. Козловським питанням розробки каталографії займалися співробітники відділу опрацювання (пізніше каталожного): О. З. Бродовська, О. Г. Кисіль, Н. В. Кравченко, Ф. М. Максименко²¹, Т. М. Марківська, С. М. Мотовілова, М. Ф. Оксіюк, О. В. та Н. В. Піс-корські²², Г. Г. Попович, а також завідувачі відділами: бібліотекознавства – О. Полулях, періодики – М. І. Сагарда²³, україніки – М. І. Ясинський²⁴.

*Бродовська-Краковецька Олена Захарівна*²⁵ розпочала роботу в Бібліотеці в червні 1919 р. 31 рік, не рахуючи двох років окупації, О. З. Бродовська працювала у відділі каталогізації Бібліотеки. Наприкінці 1920-х рр. була бригадиром 16 редакторів та схедеографів, інструктором-методистом зі схедеографії, науковим робітником. Крім того, з 1925 р. 12 років викладала схедеографію на різних курсах та семінарах при ВБУ та інших бібліотеках м. Києва з підготовки та перепідготовки бібліотечних робітників.

До війни написала ряд методичних робіт з питань схедеографії. 1941 р. почала працювати над темою: «Опрацювання та зберігання документально-відомчої літератури» (співавтори: Т. М. Марковська та О. М. Ляшенко).

Під час німецької окупації з 14.10.1941 р. по 24.09.1943 р. Олена Захарівна працювала в бібліотеці, яка тоді мала назву Крайова бібліотека Рейхскомісаріату. Бібліотека в той час займалася концентрацією фондів, залишених власниками²⁶.

Після війни працювала в Бібліотеці завідувачем відділу каталогізації (1943–1945), зав. сектору відділу обробки та каталогізації (1953–1954); готувала бібліотечні кадри, викладала на бібліотечних семінарах. В 1941 р. Бібліотекою був підготовлений до друку збірник з питань каталогізації, який містив 6 статей (з 15-ти) написаних О. З. Бродовською: 1) Інструкція попереднього (інструктивного) редагування опису книжок, найскладніших випадків; 2) Інструкція складання алфавітної робочої картотеки (ключа) назв колективів та відсилок до них; 3) Інструкція остаточного контролю опису літератури; 4) Обсяг застосування колективного автора в Бібліотеці УРСР (основний та додаткові описи); 5) Інструкція оформлення карток (пристосування карток Книжкової Палати для додаткових та аналітичних описів); 6) Інструкція опису творів іноземних авторів (у співавторстві з Т. М. Марковською²⁷).

У 1950 р. О. З. Бродовська склала робочу «Інструкцію опису творів друку» з використанням «Єдиних правил по описанню произведений

ISSN 2224-9516 Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2012. Вип. 34 печати для библиотечных каталогов. – 1949» та на підставі практики Державної Публічної бібліотеки УРСР.

В грудні 1929 р. членом Науково-дослідної комісії бібліотекознавства та бібліографії було обрано українського мистецтвознавця, історика українського театру *Олександра Григоровича Киселя*²⁸. Завдяки до цього, в 1922 р., П. Я. Стебницький рекомендував його до роботи в ВБУ на посаді завідувача відділу «Україніса»²⁹. Знайомі вони були по Петербургу, де О. Г. Кисіль був членом і скарбником «Благодійницького т-ва видання загальнокорисних та дешевих книг для народу», заснованого П. Я. Стебницьким. Його доповіді на засіданнях НДКБ впродовж 1930–1932 рр. були присвячені організації каталожної справи у ВБУ взагалі та питанням створення українознавчого каталогу, його обсягу і системі зокрема. 1931 р. підготував і прочитав теоретичну частину курсу класифікації на бібліотечних курсах ВБУ; керував практичними роботами курсантів над індексами. У 1933 р. йому було доручено як консультанту з українознавства організувати систематичний перегляд дореволюційних видань та видань часів громадянської війни з фондів «Україніка» (розпорядження директора № 11 від 20.01.1933)³⁰.

Значну роботу здійснювала *Кравченко-Максименко Неоніла Василівна*³¹, яка працювала інструктором з обліку наукового майна (каталогізатором) з 10 липня 1922 р., бібліотекарем-фахівцем відділу україніки (1924–1927). Її праця зосереджувалася на питаннях псевдонімів й анонімів в українській літературі³². У 1926 р. склала картотеку українських псевдонімів і анонімів, разом з тим працюючи над теорією питання про псевдоніми. У 1927 р. зачитала дві доповіді на Пленумі НДКБ на теми: а) «Псевдоніми в українській бібліографії»; б) «Псевдоніми в бібліотечній роботі». Після закінчення аспірантури Н. В. Кравченко-Максименко працювала науковим співробітником ВБУ (з 16.08.1930), бібліотекарем-спеціалістом підвідділу наукової систематики секції книгоопрацювання (1931), науковим робітником II розр. (1931–1934), була членом Секції наукових робітників.

В листопаді 1924 р. вступила на бібліотечні курси Всенародної бібліотеки України *Марківська-Масленкова Тетяна Михайлівна*. Залишилася працювати спочатку практиканткою, а з 1926 р. – у відділі опрацювання на різних посадах: бібліотекар (1926–1930), бібліотекар I розр. підвідділу наукової систематики секції книгоопрацювання (1931), старший бібліотекар (1931–1935), науковий співробітник (1943–1940), головний бібліотекар (1940), завідувач алфавітних каталогів, завідувач відділу (1947). В період 1933–1941 рр. читала лекції з питань організації алфавітних

ISSN 2224-9516 Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2012. Вип. 34 каталогів на бібліотечних курсах АН УРСР. По науковій лінії проводила методичну роботу зі складання інструкцій. В 1941 р. працювала над темою з опису документально-відомчої літератури. Мала наукові відрядження до Москви та Ленінграду. Брала активну участь в громадській роботі. Була членом ревізійної комісії АН, головою товариства «ОЗЕТ», головою комісії по виборам до місцевої ради депутатів м. Києва. У 1936–1941 рр. щорічно була відзначена кращою ударницею Бібліотеки. Під час евакуації 1941 року її було призначено Президією АН УРСР на посаду т. в. о. директора Бібліотеки АН УРСР. Виїхати з Києва не мала змоги через те, що процедура призначення її т. в. о. директора Бібліотеки затримала її, й останні вагони, які евакуював її чоловік (директор Шкіряного інституту), залишилися в київському оточенні.

Під час війни, в період тимчасової німецької окупації м. Києва, з кінця жовтня до кінця 1943 р., Т. М. Марківська працювала директором Бібліотеки ім. ВКП(б) (Київська Публічна бібліотека, нині – Парламентська бібліотека України), яка в той час була на консервації. Керувала підпільною групою бібліотекарів Бібліотеки ім. ВКП(б).

8 листопада 1943 р. Т. М. Марківська знову повернулася до роботи в Бібліотеці АН УРСР. Була призначена уповноваженою по Бібліотеці по АН УРСР, а 15 листопада т. в. о. директора Бібліотеки АН УРСР.

Значний внесок у розвиток напрямку каталогізації та класифікації фондів належить *Олександру Івановичу Полуляху*³³. У 1925 р. він склав проект переходу на систематично-абеткову розстановку книг у відділі бібліотекознавства³⁴ та проводив працю над складанням інструкції для пристосування децимальної системи класифікації до сучасної на той час книгознавчої літератури. Працював керівником відділу бібліотекознавства (з 3.03.1925 р.). Увійшов до першого складу НДКБ (1925), виконував обов'язки вченого секретаря ВБУ (1931). Розробив загальні положення до складання предметного покажчика для систематичного каталогу ВБУ³⁵. В січні 1930 р. О. І. Полулях виніс на обговорення членами НДКБ доповідь: «Кетеризація в наукових бібліотеках»³⁶.

Не можна залишити поза увагою внесок *Григорія Івановича Поповича*, колишнього співробітника підвідділу наукової систематики секції книгоопрацювання каталожного відділу, видатного вченого-гебраїста³⁷. За завданням Тимчасового Комітету в серпні 1919 р. розбирав книги «Трудов Киевской Духовной Академии» (прот. ТК № 86 від 12.08.1919)³⁸. Працював у ВБУ бібліотекарем-спеціалістом підвідділу наукової систематики секції книгоопрацювання (1927–1931), старшим бібліотекарем (1931–1934). Звільнений за наказом № 100 від 23 серпня 1933 р. В цей час знаходився у

ISSN 2224-9516 Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2012. Вип. 34 відрядженні в м. Тирасполь, де за дорученням Держвидаву АМ ССР, перекладав молдавською мовою підручник з зоології³⁹.

Ще один видатний вчений долучився до розробки питань каталогізації та організації фондів – *Оксіюк Михайло Федорович*, який в 1926–1933 рр. був науковим співробітником, завідувачем Лаврського відділу ВБУ (1927–1928), бібліотекарем-спеціалістом підвідділу наукової систематики секції книгоопрацювання каталожного відділу (1931), завідувачем підвідділу «исраїліса» (з 24.07.1932), завідувачем відділу книгосховища (1933)⁴⁰.

Доробок цих бібліотекознавців яскраво представлений у доповідях НДКБ, присвячених різним напрямкам класифікації та каталогізації фондів, що сьогодні зберігаються в фондах Інституту рукопису НБУВ.

Слід зазначити, що науковці ВБУ у ті роки були високоосвіченими фахівцями, визначними вченими, які мали вищу історико-філологічну освіту, деякі з них мали професорські звання, які отримали у дореволюційні роки. Їхня доля, у більшості, склалася трагічно. Однак, у цей період вони плідно працювали над каталогізаційними проблемами. Розробка різних форм і методів каталогізації у ВБУ проводилась за трьома напрямками:

1) науковий та науково-організаційний (в секції бібліотекознавства НДКБ у формі розробки української каталографічної інструкції для роботи наукових бібліотек УРСР; теорії й методології предметового каталогу, зокрема вироблення рубрикації українознавчої літератури; проблеми систематичного каталогу в наукових бібліотеках; складанні проекту зведеного каталогу бібліотек УСРР);

2) науково-методичний (у відділах ВБУ у формі складання правил, інструкцій для виконання робіт з каталогізації, систематизації, топографізації фондів наукових бібліотек УРСР);

3) науково-педагогічний (розробка навчальних курсів для підготовки кваліфікованих кадрів в аспірантурі, курсах бібліотекознавства ВБУ, на курсах для підвищення кваліфікації бібліотечних робітників наукових і вишівських бібліотек при ВБУ, на робочих місцях в бригадах у відділі опрацювання).

Сьогодні вдалося встановити їхній внесок у розвиток бібліотечної справи, знайти не лише опубліковані, а й неопубліковані праці, архівні відомості про їхній значний науковий доробок. На черзі – створення біографічного довідника бібліотекознавців НБУВ того періоду, імена яких є досі не повністю встановлені в історії бібліотечної справи.

Примітки

¹ Дубровіна Л. А., Онищенко О. С. Історія Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 1918–1941 / НАН України; Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. – К. : НБУВ, 1998. – 337 с.

² Матусевич В. В. Діяльність Науково-дослідної комісії бібліотекознавства та бібліографії ВБУ в 1925–1933 рр. / НАН України; Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського / Олексій Семенович Онищенко (відп.ред.). – К., 1998. – 121 с.

³ Степченко О. П. Українські вчені – фундатори спеціалізованих відділів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (1918–1934) / О. П. Степченко; відп. ред. Л. А. Дубровіна; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2008. – 217 с.

⁴ Одинока Л. П. Внесок українських бібліотекознавців у розвиток вітчизняного бібліотекознавства // Тези до XIX та XX звітних наукових конференцій професорсько-викладацького складу та аспірантів Київського державного інституту культури. Ч. 1. – К., 1992. – С. 89; Одинока Л. П. Бібліотекознавча думка України : витоки, шляхи розвитку // Науково-практична конференція «Культура України і слов'янський світ. Тези доповідей та повідомлень. Ч. 2. (м. Кам'янець-Подільський). – К., 1992. – С. 46–47.

⁵ В квітні 1933 р. на Пленумі Науково-дослідної Комісії бібліотекознавства та бібліографії В. О. Козловським був запропонований проект складання «Української бібліотечної енциклопедії». – ІР НБУВ, ф. 33, № 2868.

⁶ Архів НБУВ, оп. 1, спр. 1, арк. 9.

⁷ Там само, арк. 10.

⁸ Інститут рукопису НБУВ (далі – ІР НБУВ), ф. 52, спр. 16, арк. 1; Архів НБУВ, оп. 1, спр. 1, арк. 14 зв.

⁹ Архів НБУВ, оп. 1, спр. 1, арк. 12 зв.

¹⁰ Архів НБУВ, оп. 1, спр. 21.

¹¹ Обраний на посаду старшого бібліотекаря 21 лютого 1919 р.

¹² Архів НБУВ, оп. 1, спр. 1, арк. 43.

¹³ Там само, арк. 56.

¹⁴ ІР НБУВ. Ф. 52, № 2, арк. 3 зв.

¹⁵ Архів НБУВ, оп. 1, спр. 27.

¹⁶ Тв. Ю. О. Меженка: Найближчі завдання нашої книжкової справи // Україна. – 1919. – 4 січня; Дещо з приводу бібліографії: (відгук на замітку Ю. Меленевського в «Книгарі» № 17 «Про класифікацію відділу Українські») // Україна. – 1919. – 6 січня; Міжнародна децимальна бібліографічна класифікація. Скороч. табл. з абетк. покажч. і пояснююч. текст. – К., 1919. – 92 с.; Бібліотечна техніка. – К., 1921; Децимальна міжнародна система та питання музикографії. – К., 1923.

¹⁷ На цьому ж засіданні Комітет ухвалив «призначити вибори на посаду старшого бібліотекаря підстаршого бібліотекаря В. О. Козловського на 28.03.1922 р. з тим, щоб доручити Козловському тимчасово мати щоденний догляд

ISSN 2224-9516 Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2012. Вип. 34 над працею і порядком Всенародної Бібліотеки». – Архів НБУВ, оп. 1, спр. 33, арк. 77.

¹⁸ Использование книжной летописи для каталогов // Тр. Второй Всерос. конф. науч. б-к. – Л., 1929. – С. 296; Основные принципы составления алфавитного каталога и в частности, принцип коллективного авторства // Тр. Второй Всерос. конф. науч. б-к. – Л., 1929. – С. 217; О предметном каталоге // Тр. Второй Всерос. конф. науч. б-к. – Л., 1929. – С. 270–271; Междубибліотечный обмен // Тр. Второй Всерос. конф. науч. б-к. – Л., 1929. – С. 310–311; Всенародна бібліотека України при ВУАН за 1-ше 10-річчя свого існування: Доп. На засіданні Ради ВУА // Журн. бібліотекознавства та бібліогр. – 1930. – № 4. – С. 99–103; Бібліографічна комісія ВУАН : Звідомлення за 1931 рік // Вісті ВУАН. – 1932. – № 1. – С. 14–21; За принцип коллективного авторства // Сов. библиогр. – 1935. – № 1–2. – С. 73–105.

¹⁹ Про життєвий шлях цієї видатної людини, соратника М. С. Грушевського, з яким працював в НТШ, його внесок у розвиток національної культурної та видавничої справи, див. докладніше у нашій статті : *Гарбар Л. В.* Всеволод Олександрович Козловський – життя та діяльність на бібліотечній ниві // Наукові праці НБУВ. – 2011. – Вип. 31 – С. 126–132.

²⁰ Архів НБУВ, оп. 1, спр. 33, арк. 83.

²¹ Білокінь С. І. Праці Ф. П. Максименка в галузі краєзнавчої бібліографії // 2 респ. наук. конф. з іст. краєзнавства, 19–21 жовт. 1982, м. Вінниця : Тез. доп. – К., 1982. – С. 48–50; *Його жс.* Наш перший бібліограф // Наука і культура : щорічник. – К., 1986. – Вип. 20. – С. 394.

²² *Гарбар Л. В.* Ніна Володимирівна та Олена Володимирівна Піскорські – діячі української бібліотечної справи // Рукописна та книжкова спадщина. – Вип. 16. – 2012. – С. 390–416.

²³ *Коваль Т.* Практик та теоретик бібліотечної справи Микола Іванович Сагарда // Наук. праці НБУВ. – К., 2004. – Вип. 13. – С. 139–149.

²⁴ *Королевич Нінель Федорівна, Геращенко Михайло Васильович.* Бібліограф М. І. Ясинський (1889–1967) : Біобібліогр. нарис / Національна парламентська бібліотека України. – К., 1995. – 32 с. – (Видатні діячі української книги; Вип. 2); *Малюта О.* Ясинський Михайло Ілліч // Українські історики ХХ ст. : Біобібл. зб. – К., 2004. – С. 268.

²⁵ *Бродовська-Краковецька Олена Захарівна* народилася 8.06.1882 р. у м. Умань Київської губ. в сім'ї дворянина. Її батько – З. І. Краковецький – був спочатку учителем середньої школи, потім 35 років працював нотаріусом в м. Умань. Закінчила Київську Фундуклеївську гімназію. Працюючи вчителькою історії Уманського комерційного училища, одночасно навчалася заочно на історико-філологічному факультеті Одеських Вищих жіночих курсів за фахом вчитель історії в старших класах середніх учбових закладів (1904–1910). В 1910 році вийшла заміж за В. В. Бродовського – бухгалтера банку Товариства взаємного кредиту в м. Курську. В 1914 р. був мобілізований як прапорщик запасу та всю війну був на фронті. Після Жовтневої революції в зв'язку з тяжкою хворобою чоловіка разом з родиною О. З. Бродовська переїхала до Києва. В червні 1919 року поступила на роботу до ВБУ.

²⁶ Бібліотеки Києва в період нацистської окупації (1941–1943) : дослідження. Анот. покажч. Публікації док. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського [та ін.]; [редкол. : О. С. Онищенко (голова) та ін.; уклад. : Л. А. Дубровіна, Н. І. Малолетова]. – К. : [б. в.], 2004. – 813 с.

²⁷ *Марківська-Масленкова Тетяна Михайлівна* народилася в м. Києві в 1899 році у родині викладача російської мови. В 1918 р. закінчила Київську Фундуклеївську жіночу гімназію. У тому ж році поступила на історико-філологічний факультет Київських вищих жіночих курсів, де вчилася до 1920 р. Одночасно, в 1919 р. навчалась на бібліотечних курсах при НКО УРСР. У 1918–1920 рр. працювала бібліотекарем в Першій українській бібліотеці та читальні.

²⁸ *Кисіль Олександр Григорович* народився 14.03.1889 р. в с. Красилівка Чернігівської губ. в родині службовця. Закінчив історично-філологічний факультет (словесний відділ) Петербурзького університету (1912). Вчителював в Петербурзькій гімназії (1912–1917), в Другій Київській українській гімназії (1917–1920). Був лектором робітничого факультету Київського політехнічного інституту та Київського інституту народного господарства (1920–1924), співробітником та головою театральної секції інституту наукової української мови при Всеукраїнській академії наук (1925–1927); науковим співробітником Театрального музею при ВУАН (1927–1928). З 14.11.1928 р. у ВБУ на різних посадах: науковий співробітник підвідділу наукової систематики секції книгоопрацювання (1928–1930), науковий робітник II розр., консультант з українознавства (1930–1933). Звільнений за наказом № 100 від 23 серпня 1933 р. Репресований в 1937 р. Загинув у концтаборі в 1942 р. (ЦДАГО, спр. 59240 ФП; 39213 ФП).

²⁹ Архів НБУВ, оп.1 л, спр. 10, арк. 33.

³⁰ Архів НБУВ, оп. 1, спр. 416, арк. 4.

³¹ *Кравченко-Максименко Неоніла Василівна* народилася 1900 р., с. Легезине на Уманщині у родині священника. Після закінчення Другої київської української гімназії, літературно-лінгвістичного відділу ІНО ім. Драгоманова та етнографічного відділу Київського Археологічного інституту з 16.07.1920 р. працювала в ВБУ інструктором з обліку наукового майна (каталогізатором) з перервою на рік та остаточно з 10 липня 1922 р.

³² *Ганс Богат*. Предметовий каталог університетської бібліотеки у Відні / переклад Н.В. Кравченко-Максименко // Бібліотечний журнал. – № 4–5. – 1925. – С. 16–35; *Кравченко-Максименко Н. В.* Аноніми та псевдоніми в загальній і в українській бібліографії // Методологічний збірник Бібліографічної Комісії ВУАН. – К., 1928. – Вип. I.

³³ *Полулях Олександр Іванович* (8.08.1890 – ?) – бібліотекознавець. Народився у с. Берестове на Бердянщині в родині селянина. Закінчив Київську духовну академію; професор КДА (1914–1915); викладач Харківської жіночої гімназії (1915–1918) та Київських (1918–1920) та Бердянських шкіл (1921–1922). У ВБУ працював з 4 травня 1923 р. Секретар, постійний співробітник Комісії для виучування візантійського письменства та його впливу на Україну (1927). Звільнений з ВБУ 10 січня 1935 р. Подальша доля невідома.

³⁴ Тв. О. І. Полуляха: Кабінет бібліотекознавства при ВБУ // Бібліотечний журнал. – 1925. – № 2/3. – С. 5–7; (переклад) Правила для складання предметового каталогу Національної бібліотеки у Відні (1924) // Бібліотечний журнал. – 1925. – № 4–5. – С. 47–56; Кабінет бібліотекознавства Всенародної бібліотеки України // Бібліотечний збірник. На науковому фронті. – Ч. 2. – К., 1927. – С. 114–117.

³⁵ Архів НБУВ, оп. 1, спр. 425, арк. 38–40.

³⁶ IP НБУВ, ф. 33, № 2813, арк. 2.

³⁷ *Попович Григорій Григорович* – бібліотекознавець, професор. Народився в 1882 р. в с. Валепфис Бендерського пов. Бессарабської губ. в родині священника. Закінчив Київську духовну Академію (1907). 1907–1911 – викладач історії Пензенської Духовної семінарії, де виконував обов'язки бібліотекаря та секретаря семінарського правління. В червні 1911 р. Радою Київської Духовної академії обраний викладачем Кафедри біблейської археології та єврейської мови. З лютого 1918 р. – екстраординарний професор Київської Духовної Академії. З липня 1913 р. – коректор редакції часопису «Труды Киевской Духовной Академии», а з вересня 1917 р. – діловод та завідувач складом тієї ж редакції. У травні 1919 р. подав прохання про посаду до Головної Книжкової палати. 1920–1923 – викладач Інституту зовнішніх зносин. 1921–1927 – бібліотекар КІНО (Архів НБУВ, оп.1 л, спр. 39, арк. 10). Він був членом Постійної Комісії для складання історично-географічного словника української землі (1919), Постійної жидівської історично-археологічної комісії (1919), Гебраїстичної Комісії ВУАН (1923). Розстріляний в 1937 р. – ЦДАГО України, спр. 59197ФП.

³⁸ Архів НБУВ, оп. 1, спр. 1, арк. 151 зв.

³⁹ Архів НБУВ, оп. 1 л, спр. 44, арк. 66.

⁴⁰ *Оксіюк Михайло Федорович* (17.09.1884, с. Луковисько, Костянтинівського пов. Холмської губ. – 2.03.1961, м. Одеса). Народився в сім'ї селянина. Закінчив КДА (1911), захистив магістерську дисертацію. 1911–1919 рр. – професор Київської духовної академії. 1916–1917 рр. – в. о. помічника бібліотекаря КДА; 1919–1920 рр. – викладач Українського державного університету; 1920–1922 рр. доцент ІНО в Києві; 1923–1926 рр. – вчитель трудових шкіл у Києві, викладав історію культури, краснзнавство, німецьку та російську мови. Член Візантологічної комісії при ВУАН. Пізніше – Предстоятель Польської Православної Церкви, митрополит Варшавський та всея Польщі, голова Польської автокефальної Православної церкви Макарій.